

TEKSTVERWERKEN IN DE SCHRIJFLES

Ervaringen met een no nonsense-aanpak

Er gaat geen onderwijsbeurs voorbij of de hele computer-industrie is present met de meest fantastische toestellen. De beeldschermen worden alsmäär kleuriger, de geheugens en harde schijven indrukwekkender, en de prijzen blijven dus pittig. Scholen die een paar voorzichtige pasjes willen wagen, kijken meteen tegen een astronomisch bedrag aan. En het is nog maar de vraag of ze dan iets zinnigs op de stoep hebben staan.

Programmatuur voor moedertaalonderwijs is meestal weinig opwindend en soms ronduit beroerd (1). Niet te verwonderen want taal laat zich niet licht onder de twee of drie toetsen vangen.

Houdt een moedertaaldocent zich dus verre van het toetsenbord ? Wij (2) niet. Want hoe dom of star educatieve computerprogrammatuur soms ook is, er is met een computer toch wel wat te doen, zonder dat je meteen een grote installatie nodig hebt of een prijzig programma. Er bestaan bijvoorbeeld, ten behoeve van het bedrijfsleven, aardige tekstverwerkingsprogramma's zonder pedagogische aspiraties. En zelfs met de nederigste loot aan de Commodore- of Ataristam ben je zo aan het tekstverwerken.

In onze instelling kregen we een paar jaar geleden ook zo'n computerklas, zonder programmatuur voor didactisch gebruik. Maar er zat wel een aardige tekstverwerker in, en een spreadsheet, natuurlijk.

Een voorzichtige strategie

Voor taalbeheersing hebben we maar een beperkte tijd en daar is schrijfonderwijs dan nog een onderdeel van. Met dat schrijfonderwijs hebben we het al jaren moeilijk. Studenten in de eerste kandidatuur een schrijfp opdracht geven, leverde onveranderlijk een gigantische hoeveelheid correctie op. Bovendien haalden onze inspanningen weinig uit. Het proces zelf was niet te beheersen en het produkt (de gecorrigeerde teksten) verdween doorgaans pijlsnel in de prullemand.

De computer leek dus wel wat. Er is natuurlijk flink wat materiaal waarmee je via de computer het hele schrijfproces kunt proberen te beheersen (zie bv. BOCHARDT 1984). Maar daarvoor heb je een hele grote computer en héééle slimme programmatuur nodig. Die is er voor het Nederlands nog

niet. Zelfs het Alexisprogramma (LOOIJMANS & SCHRAUWEN 1986), een elektronische correctiehulp, gaat onze mogelijkheden nog te boven.

Bovendien wilden we de computer alleen gebruiken binnen onze 'oude' doelstellingen. We weten namelijk betrekkelijk goed wat we met onze 'zakelijk schrijven'-opdrachten willen bereiken : autonoom een hoeveelheid informatie in een vlotte, aangepaste tekst kunnen verwerken. We waren dus helemaal niet geneigd om voor het nieuwe hulpmiddel op de markt, ons hele onderwijs te herdenken. Op zich is enige bijstelling nooit weg. Maar het komt er toch vaak op neer dat men alle stadia van het leren in het nieuwe keurslijf wil persen.

We zijn er dus van uit gegaan dat microcomputers weinig kunnen maar dat tekstverwerken behoorlijk gaat. Een tekst herwerken, corrigeren en opnieuw afdrukken is een fluitje van een cent. Andere toepassingen (teksten analyseren, structuur zoeken, goede raad geven over het schrijfproces, ideeën leren genereren, ...) zijn met het gewone spul niet mogelijk. En vooral : dat kan een mens veel en veel beter.

De doelgroep

Het pakketje schrijfonderwijs waar we het hier over hebben, is bestemd voor studenten in de eerste kandidatuur Germaanse. In de eerste kandidatuur is het schrijfonderwijs beperkt tot niet meer dan een goede tien uur. In de tweede kandidatuur komt een meer uitgebreide cursus, gericht op specifieke tekstsoorten (essay, commentaar, ...).

Van de studenten die aan de training meedoen, weten we dat ze zelf betrekkelijk veel gelezen hebben, dat ze dus wel weten wanneer een tekst goed loopt en wanneer niet. Hun kennis is impliciet en het gaat er dus om allerlei vaardigheden operationeel te maken in de praktijk : de selectie van elementen uit de werkelijkheid, de keuze van adequate termen, het taxeren van de bestemming, etc.

Informatie over de precieze tekorten van de studenten hebben we (nog) niet. Maar uit de ervaring (examenteksten, papers) is er wel wat te rapen. Tekorten blijken er op verschillende vlakken te bestaan :

- communicatieve tekorten : bij het schrijven lopen veel studenten over de luisteraar heen. Ze houden nauwelijks rekening met wat hij weet. Het krioelt er van de deiktische woorden (deze, die), van verwijswoorden binnen

- de tekst (deze laatste, eerstgenoemde, ...), het stel-
perspectief zwiept heen en weer, etc.
- talige tekorten : veel teksten lijden onder onprecieze
verwoording, slechte zinsbouw, taal- en spellingsfouten,
registerfouten, ...
 - tekorten in de schrijfconventies : schrijven is duidelijk
wat anders dan spreken. Teksten hebben hun eigen con-
venties : structurering, explicietheid, registerkeuze....
Het blijkt dat ook studenten nog moeite hebben met
die conventies. Bij de schrijfconventies hoort ook de
lay-out van de tekst.

Natuurlijk is een computer niet goed geschikt om talige
tekorten te ontdekken. Dat is werk voor de docent.
Daarentegen zijn de SCHRIJFCONVENTIES (hoe een geschreven
tekst oogt) wel prima geschikt om met een microcomputer
te lijf te gaan. Het bezwaar dat je studenten niet meteen
alles over kunt laten doen, valt in feite weg. Want daar
is een computer nu net goed voor. Elke tekst kan dadelijk
veranderd worden en het effect van elke verandering is
meteen te zien.

De COMMUNICATIEconventies zijn een iets moeilijker punt.
De tekst hoort gericht te zijn op een reëel publiek (de
beroemde 'normale functionaliteit'). Om die gevoeligheid
voor het publiek of voor de interactiecontext aan te scher-
pen is een computer niet bepaald geschikt. Het ideaal
is feedback van een competente lezer.

We hebben die ideale situatie gesimuleerd door meer dan
één student aan een toestel te zetten. De opdracht wordt
zo geformuleerd dat "overleg" er een onmisbaar deel van
vormt. De aanwezigheid van de andere student veroorzaakt
dan toch een zekere zelfkritiek en feedback.

Toch kom je er niet omheen om het schrijfprodukt uitein-
delijk op iemands bordje te laten belanden. We blijven
dus flink wat teksten zelf lezen ; ook hebben de studenten
zelf vaak elkaars schrijfwerk bekeken of bewerkt (overigens
niet noodzakelijk een slechte techniek, zie RIJLAARSDAM
1986).

Het model

Voor de praktijk hebben we een bestaand model gekozen
dat goed aansluit bij onze eigen opvattingen (communica-
tief, rapporterend). Dit programma, "Writing for Results"
van Scardamalia (SCARDAMALIA 1981), bleek erg handig te
zijn. Het is een uitgebreid pakket dat de verschillende
aspecten van het schrijfproces in een schoolcontext behan-
delt. Het is gebaseerd op betrekkelijk uitvoerig Canadees
onderzoek.

De werksituatie en de apparatuur

Dat we in onze instelling een computerklas hebben, betekent nog niet dat alles mogelijk is. We hadden in het academiejaar 1985-86 ongeveer 150 studenten. We waren dus verplicht om met groepen te werken, en om verschillende studenten aan één toestel te plaatsen. Volgens onze ervaring is meer dan 3 teveel.

De cursus is grotendeels (op de eerste sessie na, waar we een Apple II gebruikt hebben met verschillende schermen) uitgevoerd met 16 Burroughs-B20 computers in een netwerk, waaraan één snelle printer hangt.

De B20's zijn uit de kluiten gewassen microcomputers. Op die toestellen draait een tekstverwerkingsprogramma (Write One) dat betrekkelijk gebruiksvriendelijk is.

De cursus zelf

1. GELEIDE TEKSTCORRECTIE

Apparatuur : 1 Apple II-PC (en verschillende kijkschermen)

Bij de geleide tekstcorrectie willen we vooral demonstreren hoe je de schrijf- of reviseerklus behoort aan te pakken : eerst (ver)timmeren aan de grote structuur van de tekst m.b.v. een plan, vervolgens elke alinea bijschaven en tenslotte correcties maken op het micro-niveau (3).

Een tekst (4) afkomstig van een leeftijdsgenoot van onze studenten, wordt door de docent op één computer bewerkt. De studenten volgen de correctie op enkele schermen mee. Er wordt eerst aan de hele tekst gewerkt (samenhang, organisatie van de onderdelen). De studenten krijgen van de verbeterde tekst meteen een uitdraai. Vervolgens corrigeren ze per alinea en ook die correcties worden meteen in de tekst aangebracht. Er volgt weer een uitdraai en dan komen de zogen. perifere kwesties aan de orde : spelling, interpunctie, formattering, ...

De studenten maken gebruik van hun eigen intuïtie en taalkennis. De docent stuurt bij en voert de voorstellen uit. Het doel van de oefening is het vertrouwen in de eigen vaardigheid te vergroten. Ook kunnen de studenten op die wijze informeel delen in de vaardigheid van de docent (ze kijken a.h.w. over zijn schouder mee).

2. ZELFSTANDIGE TEKSTCORRECTIE EN -BEWERKING

Apparatuur : PC's computerklas

In deze "zelfstandige" oefeningen werken de studenten met z'n tweeën of drieën aan één PC van de computerklas.

Op ieder toestel staat het tekstverwerkingsprogramma ter beschikking, samen met een minimale schematische hand-leiding voor het gebruik.

Eén college-uur wordt besteed aan toelichting bij het gebruik van de toestellen.

De eerste opdrachten in de reeks slaan op de bewerking van grotere gehelen (complete teksten). Vervolgens gaat het om telkens kleinere stukken, om uiteindelijk bij detailcorrectie en stijlverbetering te belanden. Met die werkwijze streven we ernaar om 'locaal editeren' te verhinderen, d.w.z. het corrigeren van kleinere spel- en tikfouten, zonder dat de tekst als geheel beter wordt.

2.1. Tekst in alinea's verdelen

Tijd : 1 uur

De studenten krijgen de opdracht om een bestaande tekst (5) in alinea's te verdelen. Die tekst wordt hun in niet-ingedeelde vorm ter beschikking gesteld (op hun schijfje). Bij elke PC zitten 2 of 3 studenten. Het is de bedoeling dat ze over hun oplossing met elkaar overleggen.

Verloop :

Er is een korte introductie om te vertellen waar alinea's in het algemeen voor dienen. Daarbij wordt er vooral op gewezen dat er geen eenduidige oplossingen bestaan. De één deelt zus in, de ander zo. Bovendien verschillen schrijvers in hoge mate van mening m.b.t. de vraag wat er belangrijk is in een tekst en wat niet. Na de introductie krijgen de studenten een korte tijd (25 minuten) om de tekst te bewerken.

Wanneer ze klaar zijn, krijgen ze van de docent de tekst zoals die oorspronkelijk door de auteur geschreven is. De rest van het uur besteden ze aan de vergelijking van hun eigen oplossing met die van de auteur. Ze proberen op te schrijven waar de verschillen vandaan komen.

Doelstellingen :

De oefening moet ertoe leiden dat de studenten zich bewust worden van de functie van alinea's en van de aanwezigheid van een strakke structuur in een tekst. Ook moeten ze de gewoonte krijgen om, bij het lezen van een tekst, rekening te houden met de indeling : tenslotte heeft de auteur zijn verhaal niet voor niets op een bepaalde wijze neergeschreven. De oefening moet vooral de gewoonte bevorderen om een tekst als een gestructureerd geheel te zien; de alinea's signaleren die structuur.

2.2. Feiten toevoegen

Tijd : 2 uur

Zonder dat de studenten al verplicht worden om zelf complete teksten te bedenken, worden ze hier getraind om de samenhang en de vloeiendheid van een tekst in het oog te houden.

Ze krijgen een tekst (6) ter beschikking (op hun schijfje) waar niets aan mankeert. De opdracht bestaat erin om elementen aan de tekst toe te voegen zonder dat hij helemaal in elkaar stort. Voor elk toestel zitten 2 of 3 studenten. Ze overleggen met elkaar om de nieuwe informatie zo vlot mogelijk te integreren.

De eindversie van elke aangevulde tekst (2 teksten in de 2 uur) kunnen ze op de printer van de computerklas laten uitprinten en meenemen naar huis voor controle of verbetering.

Als er meer tijd is, zijn er nog wat alternatieve mogelijkheden :

- De studenten schrijven in opdracht een kort verhaal (bijvoorbeeld over een reisje naar zee, een bezoekje aan de zoo) van niet langer dan één bladzijde. Vervolgens krijgen ze een uiterst verrassend bijkomend element (een bergbewoner komt naar zee, degene die de zoo bezoekt is een tamme tijger, ...). Ze herschrijven hun verhaal om de nieuwe gegevens zo goed mogelijk te integreren.
- De studenten schrijven om de beurt een stukje van een langer verhaal waarbij degene die schrijft het verloop naar eigen behoefte kan aanpassen. Het geheel (stoppen na bijvoorbeeld 20 minuten) moet dan zo bewerkt worden dat men niet meer kan zien wie wat geschreven heeft en waar de overgangen liggen.

2.3. Combineren

Tijd : 2 uur

Met deze oefening wordt de vaardigheid in het schrijven van samenhangende teksten opgedreven.

De studenten maken samen een plan voor een tekst over een bepaald door de docent opgegeven onderwerp. Vervolgens schrijven ze om de beurt een alinea, en tikken die in.

Wanneer alle 2 of 3 studenten elk een paar alinea's geschreven hebben en het hele plan dus "opgevuld" is, wordt van de tekst een geheel gemaakt. De rest van de werktijd besteden de studenten aan het bewerken van deze gemeenschappelijke tekst.

Doelstellingen :

De studenten zullen nu, in de eerste plaats, moeten plannen op grote schaal. Het plan is onmisbaar ; anders is het schrijven van een tekst met drie mensen totaal uitgesloten. De tweede doelstelling is het versterken van de stilistische vaardigheid om een tekst zo te redigeren dat hij een duidelijk geheel vormt en goed loopt.

Verloop en begeleiding :

Een uiterst efficiënte controle bestaat erin om de studenten enige tijd voor het einde van het college van plaats te laten veranderen. Elke groep krijgt dus het produkt van een ander te zien. De opdracht bestaat erin om de tekst van de anderen eerst te kopiëren (een koud kunstje met de tekstverwerker) en opnieuw te bewerken tot hij helemaal goed is. De correctiegroep let goed op de consistentie, kijkt na of de tekst stilistisch homogeen is en goed loopt.

Het is zeker niet nodig om de werkzaamheden op de voet te volgen. De controle voor de docent bestaat erin dat de eindversie op de printer uitgedraaid wordt en dat de docent een exemplaar ter beschikking krijgt.

Voorbeeldonderwerpen :

a. Bijdrage voor handboek

Schrijf een stuk voor een schoolboek in Zimbabwe (middelbaar onderwijs) over het klimaat in de Benelux.

b. Het onderwijs in België

Onze ambassade in Indonesië krijgt regelmatig Indoneziërs op bezoek die naar België emigreren. De ambassade wil een korte toelichting bij het Belgische onderwijs-systeem voor de toekomstige emigranten die kinderen hebben.

c. Het grammatica-onderwijs in Vlaanderen

Een grote Amerikaanse schoolboekenuitgever wil ook in Vlaanderen een voet aan de grond krijgen en wenst daarom een beknopte beschrijving van het grammatica-onderwijs hier.

2.4. Bestaande (slechte) teksten bewerken

Tijd : 2 uur

Op dit punt beheersen de studenten de vaardigheden die noodzakelijk zijn om teksten te corrigeren (hun eigen teksten of die van een ander).

De oefening bestaat erin dat de studenten enkele bestaande teksten zolang bewerken tot ze voldoen, d.w.z. tot ze samenhang vertonen en stilistisch goed lopen.

De opdracht is in principe erg eenvoudig. Op de schijf staat een tekst die allerlei tekorten vertoont. Alle groepjes bewerken de tekst tot iedereen er tevreden over is.

Verloop :

Aan het corrigeren van de teksten gaat het eerste gedeelte van het college (1 uur) op. Vervolgens ruilen de studenten hun toestellen om. De nieuwe redacteurs kopiëren de tekst, beoordelen het produkt en maken nog verdere aanpassingen, gedurende het tweede uur. Daarna komt er van elk paar teksten een dubbele uitdraai. Een exemplaar gaat naar de eerste correctorgroep, het tweede naar hun opvolgers. Door de ruil is de discussie vruchtbaarder : de groepen hebben een "band" met elkaar.

Materiaal :
Teksten uit vroegere examens

2.5. Individuele tekstredactie

Tijd : 2 uur

De individuele tekstredactie komt erop neer dat men een tekst zelf schrijft en er zo lang op werkt tot men er tevreden over is.

Tussen deze oefening en de vorige liggen enkele weken. De oefening geldt als een soort opfrissing van vroeger verworven vaardigheid.

Vorm : NIEUWSREDACTIE

Deze simulatie heeft als doel om de volgende, al eerder geoefende deelvaardigheden te integreren :

- vaardigheid om een tekst te schrijven aan de hand van beperkte, schematische informatie
- vaardigheid om tekst aan te passen, bijvoorbeeld wanneer er nieuwe informatie ter beschikking komt
- vaardigheid om informatie te schrijven naar een bepaald publiek toe

Ook de vaardigheid om voor een specifiek medium en genre te schrijven, wordt hier geoefend.

De factor 'tijd' schakelen we in om ervoor te zorgen dat de studenten intens en doelgericht werken.

Werksituatie :

De studenten zijn redacteurs van het radio-nieuws. Ze bevinden zich in het redactielokaal, anderhalf uur voor het radionieuws uitgezonden zal worden. Ieder groepje is verantwoordelijk voor een rubriek en wanneer de oefening start kennen alle groepjes hun onderwerp al. Ze hebben ook al enige schetsmatige informatie ter beschikking. Die informatie is reëel : ze komt uit kranten en radio-programma's van de lopende week.

Regelmatig komt er nieuwe informatie (getikte strookjes) binnen. Tegen de 'deadline' moeten de redactieleden een goed lopende tekst klaar hebben, geschikt om door twee nieuwslezers op een bandje ingelezen te worden.

Timing :

Aan de volgende timing houden we heel strak de hand om het realistische karakter te bevorderen.

1e college-uur

0:00-0:20: Studenten starten hun werkstation (als dat nodig is) en beginnen een tekst te redigeren op basis van de informatie die ze ter beschikking hebben (streefdoel 30 regels).

0:20: Nieuwe informatie komt binnen in de vorm van 'telex-berichten'. Die informatie moet beoordeeld en eventueel geïntegreerd worden in de bestaande tekst.

0:30: Opnieuw informatie van de telex. Bepaalde groepen krijgen nu ook documentatie binnen uit het archief (kranteberichten en dergelijke). Ook nu moet die informatie beoordeeld worden en geïntegreerd in het bericht.
0:40: Er komt nogmaals nieuwe informatie.

2e college-uur

0:00-0:20: De studenten (de groepen die heel goed draaien) integreren nog nieuwe informatie. Iedereen voert de eindredactie uit.
0:20-0:50: De definitieve teksten worden uitgeprint. De nieuwslezers spreken de tekst in op een cassette.

De docent krijgt de cassette samen met de teksten op papier. In het volgende gewone college worden de resultaten beluisterd en geëvalueerd.

Mogelijkheden en grenzen

In het algemeen heeft het pakket goed gewerkt. De studenten hadden duidelijk veel meer belangstelling voor het schrijfwerk dan in het verleden. In de regel kregen ze de opgegeven taak af.

De confrontatie met de tekstverwerkers veroorzaakte geen grote problemen. De meeste studenten hadden de grote functies na een paar uur behoorlijk onder de knie. Sommigen bleven een beetje onwennig tegen het toetsenbord aankijken, maar dat zou bij een schrijfmachine niet anders geweest zijn.

De algemene indruk mag dan wel gunstig zijn, op verschillende deelgebiedjes waren er toch problemen. Met een computer kun je je tekst er bijna zonder moeite mooi uit laten zien. Bijna zonder moeite, want heel wat studenten verknaalden een flink stuk van hun tijd aan het inbouwen van aardigheidjes : sterretjes, hun eigen naam gecentreerd, de titel in een aparte letter, enzovoort. En dan was er nog een andere verlokking. Schrijffouten en interpunctiekwesties kun je op het scherm makkelijk de baas. Maar je verliest de gang van het hele verhaal makkelijk uit het oog. Dat 'local editing'-probleem was taai. De studenten waren ook erg hardleers : zelfs wanneer ze in een bepaalde sessie door het lokaal editeren het eind van de opdracht niet gehaald hadden, deden ze het in de volgende sessie toch weer. Alleen streng toezicht en grote druk ("binnen 5 minuten printen !" e.d.) hielpen. vooral de studenten zonder toetsenbordervaring (een kleine 10 %) hadden grote moeite om aan grotere gehelen te denken en te werken : ze bleven lange tijd met low-level processen worstelen.

In de plannen voor de lopende cursus gaat daarom nog meer aandacht naar het top-down werken : eerst komt de structuur aan de orde (met expliciete ruimte voor een plannetje). Aan elk toestel moet iemand zitten die behoorlijk tikt. Maar de anderen moeten uitdrukkelijk een eigen bijdrage leveren.

Doorgaan maar voorzichtig

We maken ons sterk dat het experiment ook in andere opleidingen uit te voeren is. Hoe simpeler de computers, hoe vriendelijker het programma, hoe beter. Netwerken kun je missen ; er bestaat trouwens een speciale wet van Murphy voor.

Programmatuur die het schrijfproces zelf ondersteunt, zal nog wel een hele tijd onbetaalbaar blijven. En het is ook nog lang niet zeker dat ze de leerlingen echt zal helpen bij het (communicatieve) schrijfgebeuren. Vooralsnog is een levende docent veel aantrekkelijker en efficiënter. Binnen ons kader zijn er wel nog veel andere toepassingen te bedenken (7) waarbij de huidige tekstverwerkende doosjes best nuttig kunnen zijn.

Toch blijft schrijfonderwijs, met of zonder computer, een hachelijk bedrijf. Zeker oudere leerlingen hebben allemaal een verschillende achtergrond. Sommige leerlingen hebben zelf erg veel gelezen en hebben ook veel belangstelling voor schrijven en voor schrijfprodukten. Ze doen mee aan de redactie van de schoolkrant, corresponderen, schrijven regelmatig teksten voor de jeugdbeweging. Maar anderen hebben nauwelijks belangstelling voor geschreven taal, lezen niet of weinig, of hebben helemaal geen opmerkingsvermogen t.a.v. geschreven taal. Wij hebben er met dit pakket voor gekozen om koudweg van het gewenste EINDniveau te vertrekken, en dan maar te hopen dat de aanwezigheid van allerlei leercontexten (het schrijven met z'n tweeën of drieën, de computer, de leraar of docent, ...) uiteindelijk goed zou uitpakken. Dat was lang niet onwaarschijnlijk aangezien mensen met de meest verschillende achtergrond toch ook leren lopen, voetballen, autorijden, lezen en ... schrijven.

Pol Cuvelier
UFSIA
Rodestraat 12-14
2000 Antwerpen

NOTEN

1. Een korte maar stevige kritiek laatst nog in DAEMS 1986.
2. Dominiek Sandra, Frans Daems en ik. Met bijzondere dank aan Frans Daems voor suggesties m.b.t. deze tekst.
3. Reviseren, werken in een al geschreven tekst, doen leerlingen niet spontaan, ook niet als ze een computer gebruiken. Met een computer voegen ze wel makkelijk informatie toe. Wie het reviseren bij leerlingen wil aanmoedigen moet hun daar expliciet toe opleiden (en/of dwingen). Zie bijvoorbeeld DAIUTE 1986.
4. HET LOONSYSTEEM IN HET ONDERWIJS
In onze huidige samenleving zijn het nog steeds mensen met een diploma van geneesheer, advocaat, burgerlijk ingenieur... die zich een indrukwekkende villa en een paar sleeën van auto's kunnen veroorloven en daarnaast nog over een verbazingwekkende bankrekening beschikken.
In ons hedendaags systeem wordt inderdaad nog altijd iemands loon uitgereikt op basis van zijn diploma.
Ditzelfde loonsysteem geldt ook in het onderwijs : hoe hoger de studies die men heeft gedaan, hoe hoger het loon dat men krijgt voor zijn job in het onderwijs, onafgezien van het feit of deze taal veel of weinig van iemands inzet vraagt.
Dit laatste stemt toch wel even tot nadenken. Als men even nagaat hoe zwaar en verantwoordelijkheidsgeladen de taak is van een kleuterleidster in vergelijking met deze van een licentiaat en men daartegenover hun wederzijds loon stelt, dat bij de eerste leerkracht heel wat miniemer is, dan wordt men wel gedwongen even te onderzoeken wat precies die licentiaat zo "waardevoller" maakt.
Laat ons dus even de onderwijskrachten met universitair diploma stellen tegenover deze met een niet-universitair getuigschrift. In dit geval kan men opwerpen dat deze eerste groep duurdere studies achter de rug heeft en die achterstand op financieel vlak moet ophalen ; doch wat dit betreft bestaat er tegenwoordig al het systeem van de studiebeurzen waardoor iedereen van de staat de kans krijgt naar universiteit te trekken. De enige overblijvende voorwaarde is dan het intellectuele peil van de persoon in kwestie ; hier vind ik het toch allesbehalve rechtvaardig dat iemand omdat hij over wat minder hersencellen beschikt of misschien omdat zijn fysieke of sociale toestand hem niet toestond universitaire studies aan te vangen, minder loon krijgt dan iemand die wel over deze voorrechten beschikte.
Wat het onderscheid betreft tussen de verschillende niet-universitaire studies vind ik het nog veel minder consequent dat diegene met een 'hoger' diploma meer verdienen dan zij die studies gevolgd hebben voor onderwijs aan kleuters, die volgens mij voor een grotere taak staan dan de eerste groep.
Ik ben van mening dat dit probleem van loonsysteem een kwestie is van mentaliteitsaard m.a.w. er wordt in onze samenleving nog steeds meer waarde gehecht aan iemands intellect dan aan zijn kwaliteiten op menselijk vlak.
Eigenlijk zou men volgens mij moeten betalen naar zijn waarde van iemand op educatief vlak, maar aangezien er geen maatstaven bestaan voor dit soort evaluaties zal men dit systeem ook moeilijk kunnen realiseren. De enige oplossing die men naar mijn opvatting kan

nemen is het uitbetalen van gelijk loon aan alle leerkrachten en een meer aangepaste bekostiging van de studies zodat niemand er zich achteraf hoeft op te beroepen dat hij de schade die de studies hem hebben toegebracht nog moet gecompenseerd worden.

5. WOUTERTJE PIETERSE (HULSHOF e.a. 1978, blz. 82)

In de 'roman' Woutertje Pieterse schetst Eduard Douwes Dekker alias Multatuli (1820-1887) het beeld van de idealistische, dichterlijk aangelegde Wouter, wiens spontaneïteit telkens in conflict komt met de conventionele, kleinburgerlijke wereld van de volwassenen. Multatuli is de eerste Nederlandse schrijver die het kind tot middelpunt heeft gemaakt van een omvangrijke 'roman', geschreven in een voor zijn tijd ongewoon natuurlijke taal.

Woutertje Pieterse is een onvoltooid gebleven verhaal, dat uit honderden 'Ideeën' (in totaal 1282 ; 1862-1977) is verzameld.

In dat Ideeën toont Multatuli zich een zeer geëngageerd schrijver die fel strijd voert tegen allerlei misstanden van zijn tijd, zoals de maatschappelijke achterstelling van de vrouw, het koloniale systeem, de onrechtvaardige inkomensverdeling. Daarbij blijft hij geloven in de fundamentele goedheid van de mens.

Tegen het politieke bestel van zijn tijd richt hij zich in de autobiografische roman Max Havelaar (1860), die hij laat verschijnen onder het pseudoniem Multatuli (Latijn : multa tuli - 'ik heb veel gedragen'). Daarin stelt hij het koloniale systeem verantwoordelijk voor de misstanden in Nederlands Indië, waar de dessabewoners worden uitgezogen door de Javaanse hoofden. Bovendien pleit hij daarin voor zijn eigen eerherstel nadat hij als assistent-resident te Lebak, opkomend voor de belangen van de onderdrukte bevolking, is ontslagen.

In 1976 verfilmde Fons Rademakers Max Havelaar, met Peter Faber in de rol van Havelaar.

Multatuli is én door zijn persoonlijkheid én door zijn werk een negentiende-eeuwer die nog steeds aan belangstelling wint.

6. DE NEDERLANDERS EN HET NEDERLANDS (HULSHOF e.a. 1978, blz. 307)

De taal weerspiegelt in de verschillende kringtalen het taalgebruik volgens beroep, stand, ontwikkeling, leeftijd, godsdienst, politieke overtuiging, sekse, woonplaats, enz. Het geheel van alle mogelijke kringtalen binnen een taal als bijvoorbeeld het Nederlands, noemen we de sociale structuur van een taal. We kunnen zeggen dat onze taal een rijke sociale structuur bezit. Behalve geografische kringtalen (dialecten), kunnen we familiale kringtalen (bijvoorbeeld mannen- en vrouwentaal) en sociale kringtalen (vaktaal, volkstaal) onderscheiden. Je eigen taal op school is natuurlijk een mengelmoesje van de drie genoemde soorten. Bedacht moet worden dat dergelijke onderscheidingen betrekkelijk zijn : elke standaardtaal is oorspronkelijk een dialect geweest, terwijl later door het naast elkaar bestaan van een dialect en de standaardtaal de eerste taal de benaming 'onbeschaafd' kreeg. We kunnen dan ook zeggen dat een dialect niet alleen geografisch (op de landkaart aanwijsbaar), maar ook sociaal (de mate van waardering) bepaald is. Uitsluitend sociaal bepaald is het hanteren van de taal van een bepaalde groep (generatie, beroep) omdat men ergens bij wil horen. Je zult zelf wel gemerkt hebben dat je taalgebruik sterk afhankelijk is van de situatie waarin je verkeert, en vooral van de relatie tot degenen met wie je spreekt. Eén en dezelfde persoon kan op deze manier

vele 'talen' gebruiken ('met vele monden spreken' is natuurlijk wat anders !).

Aan te vullen :

- ene taal heeft veel grotere sociale structuur dan andere ; grotere verspreiding vergroot kans op uitbreiding, bv. gebruik in meer taalkringen (Engels !). Ook elk dialect heeft eigen sociale structuur. Evolutie binnen dialecten naar verschraling van de sociale structuur.
- term 'onbeschaafd' heeft grote bezwaren. Berust op verwarring tussen economische macht van een gebied, en beschaving. Is niet hetzelfde. 'Onbeschaafd' vaak gebruikt als taalpolitieke term: dialect bestrijden door onbeschaafd te noemen. Is bedenkelijk misbruik van een term.
- kennis van sociale structuur van groot belang voor bepalen van taaleigenschappen en voor problemen met taal. Beheersing van taal is ook beheersing van sociale structuureigenschappen.

7. Een paar voorbeelden (nog niet uitgeprobeerd)

1. Geleid tekstaanpassen voor verschillende soorten publiek

Apparatuur : 1 PC (en meerdere kijkschermen)

Op het ogenblik dat deze colleges gegeven worden, moeten de studenten over een theoretisch communicatiemodel (setting, kanaal,...) beschikken.

We vertrekken van een bepaalde tekst en bepalen voor wie en voor welke omstandigheden de tekst bestemd is. Vervolgens worden de eigenschappen van de tekst die, volgens de studenten, van het publiek afhankelijk zijn, bepaald. De groep legt dan een nieuwe context vast.

Het schrijfgebeuren bestaat erin dat de docent, op instructie van de groep, wijzigingen aanbrengt om de tekst geschikt te maken voor die nieuwe context.

Wanneer de tekst helemaal klaar is, wordt hij uitgeprint en ten behoeve van de studenten gecopieerd. Iedere student heeft dan de beschikking over twee versies : de begintekst en de veranderde nieuwe tekst.

Het doel van deze oefening is het theoretische taalgebruiksmodel in te oefenen en het praktisch nut ervan te illustreren.

Met de twee teksten hebben de studenten ook studiemateriaal ter beschikking. Ze hebben zelf ervaren dat contextwisselingen invloed moeten hebben op een tekst. Ze kunnen zelf een gedetailleerde analyse maken van de NIVEAUS waarop de teksten context-eigenschappen hebben.

2. Zelfstandig tekst bewerken voor ander publiek.

Apparatuur : PC's computerklas

Tijd : 2 uur

(waarvan 1 uur voorbereiding buiten de computerklas)

De studenten krijgen een door de docent "behandelde" tekst ter beschikking. Ze passen die aan voor de situatie waarvoor de oorspronkelijke tekst bestemd was.

Verloop :

In het voorbereidende uur, waarin de docent nauwelijks nodig is (mogelijkheid om andere groep intens te begeleiden), lezen de studenten de tekst, bepalen de communicatieve situatie en de eigenschappen die met die situatie samenhangen.

Vervolgens ontwerpen ze een plan voor de nieuwe tekst, aangepast

aan de nieuwe omstandigheden.
 In het tweede uur (aan de PC) tikken ze de nieuwe tekst in
 en schaven hem bij tot hij helemaal aan hun wensen beantwoordt.
 Ze maken een uitdraai van hun tekst.
 Vervolgens krijgen ze de oorspronkelijke tekst ter beschikking.
 Als huisopdracht krijgen ze na te gaan welke verschillen er
 bestaan en daar een verklaring voor te zoeken.

BIBLIOGRAFIE

- Bochardt, I. (1985), Het inschakelen van computers bij het schrijven van teksten, in : Levende Talen 394 : 461-465.
- Bochardt, I. & T. Talmon (1985), Computertaalland. Het vinden van ideeën voor de inhoud van een opstel, in : Levende Talen 397 : 50-52.
- Bochardt, I. & T. Talmon (1985), Computertaalland. Het controleren en reviseren van tekst, in : Levende Talen 400 : 245-248.
- Bochardt, I. & T. Talmon (1985), Computertaalland 5. Science fiction of science fact ? in : Levende Talen 404 : 514-516
- Daems, Fr. (1986), Kaf onder het koren. Over didactisch (on)verantwoorde programmatuur voor het moedertaalonderwijs, in : W. Decoo, P. Reynders & H. Sevenans (reds.), Computers & Onderwijs. Een symposiumverslag over informatica, talen, wetenschappen en lager onderwijs, Antwerpen : CBL-UIA, blz. 47-58.
- Daiute, C. (1986), Physical and Cognitive Factors in Revising : Insights from Studies with Computers, in : Research in the Teaching of English 20,2 : 141-159.
- Hulshof, H./ Hulshof, P./ Van De Pol, J. & P. Van Der Pol (1987), Taalboek 1. Nederlands voor de bovenbouw vwo/havo, pedagogische academie en verwante onderwijsvormen, Amsterdam : W. Versluys Uitgeversmaatschappij.
- Lepeltak, J. (1985), Valkuilen en vergezichten in 'Computertaalland', in : Levende Talen 402 : 365-367.
- Looijmans, P. & D. Schrauwen (1986), Een schrijfcursus via Alexis : teamwork van docent en computer, in : Tijdschrift voor Taalbeheersing 8,1 : 24-41.
- Rijlaarsdam, G.C.W. (1986), Effecten van leerlingenrespons op aspecten van stelvaardigheid (SCO-Rapport 88), Amsterdam : Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de Universiteit van Amsterdam.
- Scardamalia, M. (1981), Writing for Results (Curriculum Series), Toronto : Ontario Institute for Studies in Education.
- Talmon, T. & I. Bochardt (1985), Computertaalland. Het produceren van tekst, in : Levende Talen 398 : 117.
- Talmon, T. & I. Bochardt (1985), Computertaalland. Schematiseren met de computer, in : Levende Talen 402 : 368-369.
- Talmon, T. & I. Bochardt (1985), Computertaalland : Science fiction of science fact (2), in : Levende Talen 405 : 564-565.